

ЛАТВІЯ В ПОВОЄННИЙ ЧАС ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ

У статті аналізується місце Латвії в системі європейської безпеки, яка розглядається на територіальному рівні. Територіальна система безпеки вивчається як сукупність діючих у безпековій сфері на Європейському континенті інституцій, що впливають одна на одну і в роботі яких бере участь латвійська сторона.

Ключові слова: *Латвія, Європейський континент, територіальна система європейської безпеки, безпекові інституції.*

*Kirichenko O. **Latvia in the Post-War Period and the Geopolitical Interests of the Great Powers.***

The article focuses on Latvian contribution to European security, which, for the purposes of this study, is understood as a territorial system of regional security. Such system is a combination of interconnected institutions with Latvian participation operating in the field of security, Latvian cooperation with other European countries in the field of security.

Keywords: *Latvia, the European continent, the territorial system of European security, security institutions.*

Дослідження проблеми дає підстави стверджувати, що рівень співробітництва Латвії з інституціями та окремими країнами, які складають територіальну систему європейської безпеки, є доволі невисоким, попри гостру боротьбу великих держав за вплив на Латвію у повоєнний час. Це може свідчити як про недостатню інтегрованість Латвії в згадану систему, так і про кризу самої системи. Найважливіший результат дослідження – апробація підходу до вивчення регіональної безпеки з системних позицій, що дозволяє ідентифікувати подібні кризи територіальних систем безпеки в інших регіонах світу.

Найважливішими в науці міжнародних відносин є питання війни і миру, проте на практиці ми часто-густо спостерігаємо підміну

понять: замість обговорення вказаного питання вчені-міжнародники і безпосередні учасники міжнародної політики говорять про безпеку. Мир і безпека здебільшого розглядаються в якості синонімічних понять, у результаті чого в науковій літературі та документах з міжнародної політики дотримання безпеки частіше, ніж досягнення миру, згадується в якості мети міжнародної політики.

Безпековий контекст. Традиція розглядати міжнародну політику з точки зору системного підходу нерозривно пов'язана з деколонізацією, яка розпочалася після закінчення Другої світової війни. Наприкінці 1960-х років О.Янг одним з перших запропонував розглядати міжнародну політику з точки зору взаємодії глобальної системи, з одного боку, і регіональних підсистем – з іншого [1]. Цю роботу слід вважати новаторською, тому що в ній вперше робиться наступне припущення: прийнятий на той час поділ світу за імперським принципом на «британську», «французьку» та інші частини невдовзі стане не настільки важливим з точки зору аналізу міжнародної політики, проте значущості набуде розподіл на окремі світові регіони. Саме цей процес і відбувся за півсторіччя, яке минуло від часу публікації згаданої статті, але уявляється, що на сьогодні ще зарано говорити про завершення процесу деколонізації, а значущість регіоналізації багаторазово підвищилась.

Ще більше значення регіонів як територіальних підсистем міжнародної політики зросло після закінчення холодної війни, коли криза суверенітету як у країнах третього світу, так і в Європі призвела до виникнення очікувань скорого зменшення ролі держав у міжнародній політиці, в тому числі регіонів. І якщо у більшості прихильників цієї теорії такі очікування пов'язувались з перспективою формування нової системи міжнародної політики, якій характерне домінування мирної взаємодії над збройними конфліктами, то інші дослідники висловлювали побоювання відносно збільшення ролі регіонів [2].

Хоча на даний час можна констатувати, що очікування двадцятирічної давнини, пов'язані із зменшенням ролі держав у міжнародній політиці на користь регіонів, не виправдались, у свій час ці очікування сприяла збільшенню числа досліджень, присвячених зовнішньополітичній регіоналізації: Ф.Тассінарі виявив у теоретичних роботах з міжнародних відносин чотири типи регіонів [3]. Так, він виокремив регі-

они, які формуються, на думку авторів одних теорій, «зсередини» від регіонів, що виникають, на переконання інших дослідників, «ззовні».

Саме регіоналізацію «зсередини» має на увазі Г.М.Федоров, коли пише щодо регіонів як про «територіальні системи» [4]. Він виокремлює регіони за ієрархічним рівнем – від глобального до локального, а також за функціональним типом – політичні, економічні та соціально-культурні. Регіон Європи відноситься за даною класифікацією до мегарегіонів, який можна розглядати і як політичний, і як економічний, і як соціально-культурний регіон.

Соціальний конструктивізм у теорії міжнародних відносин вводить на перший план зазначені уявлення та їхню роль в процесі регіоналізації. Найбільш яскраво даний тезис представлений в роботі Б.Бузана і О.Вевера, в якій вони вводять понятті регіонального комплексу безпеки [5]. Під цим комплексом розуміється регіон, жителі якого мають схожі уявлення про основні виклики власній безпеці. Зокрема, в Європі в якості основного виклику регіональній безпеці сприймається можливість повторення досвіду Другої світової війни, а європейська інтеграція є проектом, спрямованим на мінімізацію вірогідності настання такого сценарію шляхом відмови держав Європи від частини суверенітету.

Досліджуючи місце Латвії в територіальній системі європейської безпеки, слід застосувати комплексний підхід з урахуванням різноманітних теоретичних підходів до формування регіонів як безпекових територіальних систем. Якщо одразу після проголошення незалежності Латвії в країні велася дискусія, чи бути їй нейтральною за прикладом сусідніх Швеції та Фінляндії, чи вибудовувати свою оборонну політику, виходячи з мети приєднання до НАТО в найближчому майбутньому, то після 1995 року латвійські уряди один за одним послідовно впроваджували курс на вступ в Альянс.

При цьому, як в Латвії існувала недовіра стосовно НАТО, так і в останньому щодо офіційної Риги. Як пише З.Озоля, латвійська еліта не була впевнена в тому, що країни Заходу, навіть після вступу Латвії до Альянсу, будуть захищати її будь-якими засобами у випадку агресії проти неї з боку третіх держав [6]. Водночас, латвійське російськомовне населення також побоювалось, що приєднання країни до

держав Північноатлантичного договору матиме наслідком погіршення й без того непростих відносин між Латвією і Росією. Саме ці перестороги стали причиною того, що 26 лютого 2004 року при голосуванні в латвійському Сеймі з питання вступу в НАТО за висловилися лише 77 зі 100 парламентаріїв [7].

Продемонструвати готовність Латвії, а також її сусідів по Балтійському регіону – Естонії та Литві – до співробітництва у військово-політичній сфері були покликані відповідні спільні проекти трьох балтійських держав. Так, ще наприкінці 1994 року започатковано формування БАЛТБАТу – миротворчого батальйону, службу в якому несли представники всіх трьох країн Балтії, у тому числі в місії з підтримання миру в Боснії і Герцеговині. На думку Р.Сапронаса, створення батальйону не лише продемонструвало спроможність балтійських держав до взаємного співробітництва, але й зробило значний внесок у створення збройних сил в цих країнах, враховуючи, що після розпаду СРСР і виводу радянських військ з території Латвії, Литви та Естонії останнім довелося формувати свої армії фактично «з нуля» [8].

Висновки. Найважливішими політичними елементами територіальної системи європейської безпеки, в яких бере участь Латвія, є ОБСЄ, НАТО та Європейський Союз. Проте рівень співробітництва латвійської сторони в межах згаданих міжнародних інституцій є неоднорідним. Наприклад, співпраця Латвії у військовій галузі із сусідніми Естонією і Литвою навіть знизилася після вступу всіх трьох балтійських країн у НАТО в 2004 році. З іншого боку, навіть окремі спроби ОБСЄ оцінити ситуацію в Латвії у сфері дотримання прав нацменшин наражаються на різке неприйняття латвійської еліти, представленої, головню, етнічними латишами. Державний суверенітет залишається для латвійців значущою цінністю, а ідеї відмови від його частини на користь інституцій ЄС відкидаються більшістю населення країни. Ця ситуація може свідчити про те, що Латвія залишається порівняно «молодою» учасницею територіальної системи європейської безпеки. Її елітам і населенню ще доведеться пройти значний шлях до повної інтеграції у вказану систему, в першу чергу, в соціально-культурному плані. При цьому, викладена ситуація може свідчити й про те, що сама територіальна система європейської безпеки переживає на сьо-

годні болочий процес трансформації, обумовлений, серед іншого, й фактором активного залучення до нього Латвії. Коли цей період перетворень завершиться, згадана система вже не буде такою, як раніше. Механізми функціонування нової системи, за участі втому числі й Латвії, формуватимуться з низки компонентів, що взаємно впливають один на одного, таких як інституції, міжнародне співробітництво та сприйняття найважливіших викликів і загроз.

Джерела та література:

1. Young O.R. Political Discontinuities in the International System. *World Politics*. 1968. Vol. 20, No. 3. P. 369–392.
2. Käkönen J., Lähteenmäki K. *Regionalization and the Theory of International Relations*. Tampere, 1995.
3. Tassinari F. *Mare Europaeum: Baltic Sea Region Security and Cooperation from Post-Wall to Post-Enlargement Europe*. Copenhagen, 2004.
4. Федоров Г.М. *Регион как территориальная система. Балтийский регион*. 2010. № 1. С. 20–27.
5. Buzan B., Wæver O. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge, 2003.
6. Ozoliņa Ž. European Security and Defense Policy: The Latvian Perspective. *New Security Issues in Northern Europe: The Nordic and Baltic States and the ESDP* / ed. by C. Archer. N. Y., 2008. P. 115–138.
7. Latvijas Republikas Saeima. Par Ziemeļatlantijas līgumu (2.lasījums. Steidzams). 26.02.2004. 09:36:48 bal013. Arhivs. URL: http://www.saeima.lv/steno/2002_8/st_040226/Balsoj/013.htm.
8. Sapronas R. BALTBAT and Development of Baltic Defense Forces. *Baltic Defense Review*. 1999. No. 2. P. 55–70.

УДК 94(410)

Іванов Д.І.

ОСНОВНІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА УЧАСТЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ВІЙНАХ ТА КОНФЛІКТАХ

Посилення політичної нестабільності в світі, викликане наслідками референдуму з питання Brexit у Великій Британії та перемо-